

Наукові перспективи
Видавнича група

**ВІСНИК НАУКИ ТА
ОСВІТИ**
ISSN 2786-6165 (online)

Bulletin of Science and Education

№ 2(44) 2026

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

№ 2(44) 2026

Київ – 2026

Publishing Group «Scientific Perspectives»
Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

№ 2(44) 2026

Kyiv – 2026

ISSN 2786-6165 Online

УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

Ідентифікатор медіа R40-05847

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2\(44\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2(44))

«Вісник науки та освіти»: журнал. 2026. № 2(44) 2026. С. 3860

Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління
(Рішення від 02.03.2026, № 1/3-26)

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022
№ 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та
археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та
педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від
23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології
(спеціальність - 035 філологія)**

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів гуманітарних наук та мистецтва

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а, також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Котельницький Назар Анатолійович – член-кореспондент Української Академії Наук, кандидат історичних наук, доцент кафедри мовної підготовки та міжкультурних комунікацій, ЗВО Університет трансформації майбутнього (м. Чернігів, Україна)

Редакційна колегія:

- ✓ **Азарова Лариса Євстахіївна** - докт.філол.наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету (Україна)
- ✓ **Берест Ігор Романович** - доктор історичних наук, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи, Національного університету «Львівська політехніка» (Україна)
- ✓ **Беррі, Стівен** доктор історичних наук, професор, професор епохи Громадянської війни Коледжу мистецтв і наук Франкліна Університету Джорджії (США)
- ✓ **Вуколова Катерина Володимирівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Україна)
- ✓ **Гурко Олена Василівна** - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)
- ✓ **Заур Алієв** доктор філософії з історії науки, доктор філософії з політичних наук, доцент, доцент Інституту філософії та соціології НАНА, Азербайджан (Азербайджан)
- ✓ **Оскар Чамоса** кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Коледжу мистецтв і наук Франкліна Університету Джорджії, (США)

- ✓ **Островський Олександр Олександрович**, доктор філософії, доцент, доцент кафедри філології, Закарпатський угорський університет ім. Ф.Ракоці II (Україна)
- ✓ **Пона, Іоана** кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Інституту соціальних наук про політику (Франція)
- ✓ **Робак Ігор Юрійович** - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Україна)
- ✓ **Рубан Микола Юрійович** - доктор філософії з історії та археології, член правління Луганського обласного об'єднання ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, голова правління громадської організації "Фонд відновлення залізничної спадщини України" (Україна)
- ✓ **Сайд М. Ісмаїл** доктор наук, професор, професор кафедри англійської мови, Коледж природничих наук і гуманітарних наук, Університет принца Саттама бін Абдулазіза, Аль-Хардж (Саудівська Аравія)
- ✓ **Синявська Олена Олександрівна** - кандидат історичних наук, доцент, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Україна)
- ✓ **Січкаренко Галина Геннадіївна** - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Україна)
- ✓ **Скляр Ірина Олександрівна** - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (Україна)
- ✓ **Супрун Володимир Миколайович** – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Україна)
- ✓ **Хитровська Юлія Валентинівна** - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Україна)
- ✓ **Юган Наталія Леонідівна** – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри літературознавства, східної філології і перекладу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, практичний психолог у закладах освіти, член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, Української асоціації когнітивної лінгвістики та поетики, Міжнародної федерації арт-терапії та самореалізації особистості (Україна)

Статті розміщені в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

- Коваленко І.В.** 3275
СТАТЕВО-ВІКОВА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ МІСТА КОЗЕЛЕЦЬ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РУМ'ЯНЦІВСЬКОГО ОПИСУ 1765-1769 РР.)
- Красота І.В.** 3291
ПІДГОТОВКА ПЕРСОНАЛУ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ (2014-2025 рр.)
- Крижанівський В.М.** 3316
ВІДОБРАЖЕННЯ ПАРТІЙНИХ РЕПРЕСІЙ В РАДЯНСЬКІЙ ПЕРІОДИЧНІЙ ПРЕСІ СУМЩИНИ 1929 РОКУ
- Кузьменко Н.О.** 3330
ЗДОБУТКИ ХАРКІВСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ МЕТЕОРНОЇ РАДІОЛОКАЦІЇ: РОЗРОБЛЕННЯ І АВТОМАТИЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ВИСОКОТОЧНИХ ВИМІРЮВАНЬ ТА АПАРАТУРИ СИНХРОНІЗАЦІЇ ЕТАЛОНІВ ЧАСУ ТА ЧАСТОТИ
- Кузьмінець Н.П., Стадник О.О.** 3346
ТЕАТРАЛЬНА КУЛЬТУРА ВІННИЦІ 1920-х РОКІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ
- Куций І.П., Морзинський О.О.** 3362
«КАРПАТСЬКА СІЧ» У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ 1938–1939 РР.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ
- Левченко І.М., Карпань А.П.** 3381
ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ І СТАНОВЛЕННЯ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ШЛЯХІВ
- Малиніна Т.В.** 3391
ІДЕАЛЬНЕ МІСТО МІЖ УТОПІЄЮ ТА ІСТОРИЧНОЮ РЕАЛЬНІСТЮ
- Манько І.С.** 3402
ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ІСТОРІЯ РЕФОРМ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

УДК 930 (477.83/.86)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2\(44\)-3362-3380](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-2(44)-3362-3380)

Куций Іван Петрович доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-3556-1962>

Морзинський Олександр Олександрович аспірант кафедри історії, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, <https://orcid.org/0009-0005-4937-8754>

«КАРПАТСЬКА СІЧ» У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ 1938–1939 РР.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті аналізується процес наукового вивчення військових аспектів становлення Карпатської України 1938–1939 років в українській історіографії другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Головна дослідницька увага звертається на еволюцію концептуальних оцінок Організації Національної Оборони «Карпатська Січ» (ОНОКС) у працях істориків різних напрямів. Основою джерельної бази статті стали історіографічні першоджерела, насамперед синтетично-узагальнюючі монографії, дисертації, статті та рецензії, присвячені аналізу військово-оборонних процесів на Закарпатті. Простежено зміну оціночних парадигм істориків у ставленні до місця й ролі Карпатської Січі у контексті українського історичного процесу ХХ століття. Здійснено порівняльний аналіз радянських, діаспорних та сучасних українських науково-дослідницьких інтерпретацій тематики Карпатської України. Доведено, що історіографічний образ військово-оборонного аспекту Карпатської України упродовж досліджуваного періоду істотно змінювався. Ця організація оцінювалася в радянський час як «прислужництво українському буржуазному націоналізму». Українські історики діаспори і, деякою мірою, незалежної України утверджували ідеалізований та романтизований образ збройної боротьби в період карпато-українського державотворення як яскравого прояву національно-визвольних змагань. Цей образ не передбачав аналізу всіх складностей та суперечностей згаданих процесів й не спонукав до глибоких рефлексій над дискусійними питаннями. Такі підходи до

вивчення теми на рівні популярної історії, публіцистики та комеморативних практик залишається достатньо живучим і на сьогоднішній час. Більшість українських вчених, що спеціалізуються на студіюванні теми Карпатської Січі та оборони Карпатської України, зуміли подолати цю ідеалізацію; для них характерний доволі критичний та виважений підхід до оцінок дискусійних і суперечливих питань. В сучасній українській історіографії наявні поодинокі спроби переосмислити історію Карпатської Січі з врахуванням усіх суперечливих та дискусійних моментів. До таких моментів можна віднести насамперед конфліктні ситуації між організацією та урядом Карпатської України, взаємодією галичан та закарпатців у подіях 1938–1939 рр. тощо.

Ключові слова: Карпатської Січ, Карпатська Україна, Закарпаття, Угорщина, національно-визвольний рух, Августин Волошин, історіографія, наука, державотворення.

Ivan Kutsyi Doctor of Historical sciences, professor of History of Ukraine, Archeology and Special Branch of Historical Science Department of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-3556-1962>

Oleksandr Morzynskyi post-graduate student of department of History of Ukraine, Archeology and Special Branch of Historical Science of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0009-0005-4937-8754>

CARPATHIAN SICH IN THE MILITARY-POLITICAL PROCESSES OF CARPATHO-UKRAINE, 1938–1939: HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

Abstract. The article analyzes the process of scholarly study of the military aspects of the formation of Carpatho-Ukraine in 1938–1939 within Ukrainian historiography from the late 20th to the early 21st century. The main research focus is on the evolution of conceptual assessments of the Organization of National Defense "Carpathian Sich" in the works of historians of different schools. The source base of the article consists of historiographical primary sources, primarily synthetic monographs, dissertations, articles, and reviews devoted to the analysis of military-defense processes in Transcarpathia. The study traces the changes in historians' interpretive frameworks regarding the place and role of the Carpathian Sich in the context of the Ukrainian historical process of the 20th century. A comparative analysis of Soviet, diaspora, and contemporary

Ukrainian scholarly interpretations of the Carpatho-Ukraine theme is carried out. It is demonstrated that the historiographical image of the military-defense aspect of Carpatho-Ukraine changed significantly during the studied period. In Soviet historiography, the organization was assessed as "a tool of Ukrainian bourgeois nationalism." Ukrainian diaspora historians and, to some extent, scholars of independent Ukraine promoted an idealized and romanticized image of armed struggle during the state-building process of Carpatho-Ukraine as a vivid manifestation of the national liberation movement. This image tended to avoid analyzing the complexities and contradictions of these processes and did not encourage critical reflection on controversial issues. Such approaches to the study of the topic at the level of popular history, journalism, and commemorative practices remain widespread even today. Most Ukrainian scholars specializing in the study of the Carpathian Sich and the defense of Carpatho-Ukraine have managed to overcome this idealization; their work is characterized by a rather critical and balanced approach to evaluating controversial and debatable questions. In modern Ukrainian historiography, there are a limited number of attempts to reinterpret the history of the Carpathian Sich, taking into account all contradictory and contentious aspects. These include, above all, conflict situations between the organization and the government of Carpatho-Ukraine, as well as the interaction between Galicians and Transcarpathians in the events of 1938–1939.

Keywords: Carpathian Sich, Carpatho-Ukraine, Transcarpathia, Hungary, national liberation movement, Augustin Voloshyn, historiography, scholarship, state-building.

Постановка проблеми. У сучасних геополітичних реаліях спостерігаємо посилення суспільного й наукового інтересу до процесів українського державотворення на території Закарпаття. Ця ситуація обумовлена помітною активізацією спроб втручання деяких сусідніх із українським Закарпаттям держав у внутрішні справи України. В останні роки інколи навіть спостерігаємо спроби висловити посягання на територіальну цілісність України. Звідси наукові студії над тематикою історії збройної боротьби за українську державність на Закарпатті мають не тільки науково-пізнавальне значення – вони на сьогодні матимуть і неабиякий суспільно-політичний запит. У центрі окресленої тематики стоїть історія діяльності Організації Національної Оборони «Карпатська Січ» (ОНОКС).

Українська історична наука починаючи із діаспорного етапу другої половини ХХ ст. і по сьогодні накопичила немалий науково-дослідницький доробок, присвячений вивченню даної тематики. Обширність й проблемно-тематичне та концептуально-інтерпретаційне різноманіття цього доробку ставить на порядок денний потребу поглибленого історіографічного

аналізу, систематизації та синтетично-узагальнюючих оцінок цього доробку. В цьому полягає актуальність запропонованої теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні тема історіографічного аналізу цілісного процесу українського державотворення на Закарпатті у 1938–1939 рр. не є цілком новою. Спроби здійснити такий аналіз неодноразово вже мали місце в рамках написання численних спеціалізованих монографій, статей та дисертацій, які присвячені даній проблематиці. Проте, як спостерігаємо, ці спроби часто виконувались як формально-обов'язкова частина наративних досліджень. Іншими словами, з'ясування усіх аспектів історіографічного процесу тематики не було головною ціллю таких досліджень. Спостерігаємо також окремі спроби здійснити такий історіографічний огляд в рамках окремого спеціалізованого дослідження. Тут, зокрема, можемо відзначити цілий ряд публікацій Д. Данилюка [22, 23], Р. Марценюк [37], І. Мищака [38], В. Ухача [53–55], та ін., які присвячені власне історіографічному аналізу окремих аспектів тематики. Поглиблений історіографічний аналіз образу Карпатської України та Августина Волошина у дидактичній літературі та загальних наративах здійснив ужгородський історик В. Фенич [52]. Історіографічний аналіз міжнародних аспектів теми здійснила Н. Васирина [8]. Проте, як спостерігаємо, історіографічний аналіз власне військових аспектів становлення Карпатської України – тема на сьогодні ще не розроблена. Загалом, попри немало увагу до окремих аспектів нашої теми, вона ще потребує подальшої розробки.

Мета статті – подати аналітико-синтетичний аналіз генези історіографічного образу військових аспектів становлення Підкарпаської Русі/Карпатської України 1938–1939 рр. в українській науково-дослідницькій та науково-популярній літературі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Постановка такої мети передбачає першочергову увагу до історіографії вивчення Організації Національної Оборони «Карпатська Січ». Зрозуміло, що в рамках статті неможливо виконати з врахуванням бібліографічної повноти. Тому в історіографічному аналізі опиратимемось на історіографічну вибірку, у якій прагнемо взяти до аналізу найбільш синтетично-узагальнюючі погляди і оцінки ОНО «Карпатська Січ» та її збройної боротьби. Історіографічний аналіз окремих вузькоспеціалізованих аспектів цієї теми варто зробити в рамках окремих статей.

Виклад основного матеріалу. Вивчення історії становлення державності Карпатської України розпочалося одразу після падіння цього державного утворення. Окремі моменти із історії українського державотворення на Закарпатті все-таки стали об'єктами вивчення радянських істориків.

З відомих причин їм притаманні заполітизованість, односторонній підхід, замовчування чи фальсифікація окремих фактів. Більшість же радянських істориків обминали вже сам факт існування карпато-української державності у 1938–1939 рр., не кажучи про її військове утворення. Лише деякі з них присвятили цій темі низку монографій і статей, у яких вони зображували військових та політичних діячів Карпатської України лише чорними фарбами, а національно-визвольний рух у краї – як «антинародну діяльність закарпатських націоналістів», як спробу політичних авантюристів і «зрадників» свого народу захопити владу в свої руки. Головна увага авторів праць прикута до питання «розвінчання буржуазно-націоналістичних фальсифікацій». Саме у такій світоглядній парадигмі написані праці С. Білака [2, 3], Д. Буковича [4], Б. Співака [49], колективна монографія «Шляхом до щастя» [56] тощо.

Паралельно з радянськими науковцями історію Закарпаття досліджували історики української діаспори та зарубіжні вчені. Оскільки більшість учасників тих подій опинились на Заході, то тривалий час основні дослідження здійснювалися саме в середовищі української діаспори. Характерною ознакою діаспорного історіописання стала відірваність від джерельної бази, особиста заангажованість авторів праць у подіях 1938–1939 рр., значна вага мемуарного компоненту у їхніх працях тощо. З-поміж численних публікацій цього періоду слід виокремити доробок учасника тих подій (члена «Карпатської Січі») Петра Стерча, який був узагальнений у фундаментальній монографічній праці «Карпато-Українська держава» (1965 р.; 1971 р. – англomовна версія). Акцентуємо на ній саме тому, що ця праця (репринтне перевидання в Україні 1994 р.) певний час в Україні вважалася найкращою студією й великою мірою визначала уявлення про «Карпатську Січ» та карпато-українську державність загалом в українських історичних наративах. П. Стерчо, незважаючи на пріоритетну увагу до аналізу внутрішньополітичних процесів та міжнародного становища Карпатської України, дав ідейно-заангажовану оцінку військово-оборонним процесам цього періоду, описав руйнівні дії польських і угорських терористів, охарактеризував збройну агресію Угорщини, навів на цю тему численні особисті спогади. Хоча у структурі його праці «Карпатській Січі» не виділено окремого розділу (автор розглядав її як інтегральну частину внутрішньополітичних процесів у краї). Ідейну мотивацію створення військової структури П. Стерчо описує у дусі високого пафосу: «Молодь зрозуміла, що крім політичної сили, крім політичної єдності, крім морального права, крім правно-законних вимог, крім проклямацій, треба мати ще й реальну фізичну силу всі ці права боронити...» [50, с. 50–51]. Як бачимо, його авторська позиція не стільки дослідницько-відсторонена,

скільки ідейно-заангажована. Проте він наводить і конкретні аргументи мотивації створення військової структури – це дії угорських та польських терористичних груп, всіляко підкреслював охоронні функції «січовиків» у ході публічних акцій українського руху. Політичні прокламації «січовиків» П. Стерчо неодноразово трактував як «відповідь українського Закарпаття» [50, с. 57]. Також історик-«січовик» акцентував на націоналістичному ідейному спрямуванні своєї організації [50, с. 80–82]. Резюмуючи угорську агресію березня 1939 р. проти Карпатської України, П. Стерчо писав: «Дев'ять мільйонів мадярів разом з понад 150 мільйонами союзників, поляків, італійців і німців, перемогли фізично біля півмільйона карпатських українців у затяжній боротьбі. Не тільки безмірна перевага людського матеріалу була по стороні агресора, але й колосальна перевага озброєння його збройних сил у порівнянні з озброєнням війська Карпатської України, що було сформоване порівнюючи нашвидку» [50, с. 218].

Додамо, що П. Стерчо аналізував «Карпатську Січ» не лише в рамках своєї синтетичної монографії, але і у своїх вузькоспеціалізованих статтях. У них він ще з більшою гостротою підкреслював фаталізм та героїзм оборонців Карпатської України у військово-геополітичних реаліях березня 1939 р.: «Тоді як чехи не вистрелили ані одного набою в обороні своєї державної суверенності проти гітлерівської армії, український нарід зброєю “Карпатської Січі” обороняв тільки що здобуту національно-державну суверенність Карпато-Української Республіки проти збройного наступу мадярської армії з півдня, а польської з півночі, при активній мілітарній допомозі мадярам Італії та морально-дипломатичній підтримці гітлерівської Німеччини» [51]. Недоліком праць П. Стерча (як і більшості публікацій у діаспорі) є характерна ідеалізація військових та державотворчих процесів й відсутність уваги до внутрішньоукраїнських суперечностей у ході цих подій. Проте його доробок продовжує мати джерельну (зафіксовано чимало сюжетів особистого досвіду «січовика») та науково-пізнавальну вартість і в наш час.

Новий історіографічний етап у студіюванні тематики розпочався у 1990-х роках. Незважаючи на значну інерційність стосовно наслідування діаспорних дослідників, українські вчені-історики поступово утверджували власну історіографічну традицію у цій дослідницькій сфері. Відтоді в Україні переважно із ужгородських істориків (М. Болдижар, М. Вегеш, В. Гиря, Р. Офіцинський, М. Рекіта, Ю. Славик, С. Федак, В. Фенич, П. Фенич, В. Худанич та ін.) сформувалася ціла наукова школа щодо вивчення військово-оборонних аспектів проблематики Карпатської України.

В окремий комплекс історіографічних джерел варто виділити надзвичайно обширний й багатогранний науково-дослідницький доробок

(загалом із карпато-української тематики – понад 400 бібліографічних позицій) Миколи Вегеша. Крім величезної кількості вузькоспеціалізованих публікацій теми ужгородський історик регулярно пропонує узагальнюючі синтети із історії карпато-українського державотворення, у яких регулярно порушує різноманітні аспекти минулого ОНОКС [9–20]. Проте, найбільш повно його концептуальні погляди у цій царині висвітлені у вузькоспеціалізованому дослідженні «Карпатська Січ: сторінки історії (1938–1939)» (1996) та численних спеціалізованих статтях. Вчений відносить перші спроби створити січові загони ще до початку 1930-х рр. [10, с. 3]. Витоки «Карпатської Січі» він вбачає у міжвоєнному молодіжному спортивно-пожежному русі. М.Вегеш намагався скрупульозно простежити організаційну генезу та структуру ОНОКС, її кадровий і чисельний склад, ідеологічну платформу, матеріальне і фінансове забезпечення, стан озброєння й бойового вишколу тощо. На відміну від багатьох попередників, М.Вегеш не оминав увагою певні непорозуміння та конфлікти між керівництвом «Карпатської Січі» та урядом Карпатської України. М.Вегеш прискіпливо аналізує роль галичан у діяльності «Карпатської Січі». За його твердженням, частка галичан становила орієнтовно половину кадрового складу організації [10, с. 9]. У багатьох своїх працях ужгородський історик звертав увагу на ті проблеми для уряду Карпатської України та непорозуміння, спричинені масовим приходом галичан у ряди організації. Він зробив детальний розбір тих подій конфлікту між ОНОКС та чехословацькою владою 13–14 березня 1939 р. шляхом спроби потрактування доволі суперечливих джерельних свідчень.

Важливо відзначити, що М.Вегеш визнавав чимало тих організаційно-бойових проблем «Карпатської Січі», які не висвітлювались у працях попередників. Так, він констатував фактичну неготовність (і попередню бездіяльність в цьому напрямі) бойового штабу організації до оборонних боїв на момент початку угорської агресії [10, с. 13]. За твердженням М.Вегеша, «Карпатська Січ» «ні в кількісному, ні у військовому відношенні не була здатна дати відсіч фашистській агресії» [10, с. 6]

Загалом, працям М.Вегеша характерна тенденція до розгляду усіх складностей та суперечностей процесу українського державотворення Закарпаття. Так, він аналізує політичні суперечності всередині українського політичного табору, спробу групи Карпатської Січі та ОУН здійснити переворот проти уряду А. Волошина тощо. Тобто, на нашу думку, М. Вегеш намагався подолати ідеалізований образ української збройної боротьби на Закарпатті, який спостерігаємо в історичній літературі української діаспори. У його історичних працях ці процеси зображені як складні й суперечливі в багатьох аспектах. В цілому обширну і багатогранну науково-дослідницьку

та видавничо-популяризаторську діяльність М.Вегеша можемо розцінювати як вагомий внесок у студіювання тематики історії «Карпатської Січі».

На рівні біографістики вагомий внесок у студіювання військової історії Карпатської України здійснив Омелян Довганич [25–28]. Йому належить авторство понад сотні біографічних нарисів, вагома частка яких присвячена вивченню життєписів учасників збройної боротьби за незалежність Карпатської України.

Окремих питань військової історії Карпатської України торкалися В. Худанич, В. Бондар, В. Лемак, В. Зіггалов, Г. Божук, В. Ганчик, Б. Якимович, В. Задорожний, І. Куций та ін. У центрі уваги названих дослідників перебували збройні сили Карпатської України у контексті процесів суспільного життя у краї, робилися спроби з'ясувати кількість жертв угорської агресії та багато інших аспектів. Велике значення для дослідження історії краю мав вихід з друку багатьох спеціалізованих тематичних наукових збірників та матеріалів наукових конференцій, зокрема «Карпатська Січ» [32], «Карпатська Україна і Августин Волошин» [33], «Карпатська Україна і Карпатська Січ» [34] та ін. За останні три десятиліття у наукових та публіцистичних часописах України з'явилась значна кількість статей, у яких автори з наукових позицій висвітлюють низку питань історії військово-визвольного руху на Закарпатті.

Історія ОНОКС студіювалася і в рамках вивчення міжнародно-дипломатичних аспектів становлення Карпатської України. У 1990-х роках вагомим внеском у цей процес відзначився професор УВУ Дмитро Злепко. Його ґрунтовна студія «Українське питання у 1938–1939 роках і Третій Райх» у свій час дала змогу в цілком новому ракурсі подивитися на процеси українського державотворення на Закарпатті, в тому числі на роль «Карпатської Січі» у внутрішньополітичних та геополітичних процесах того періоду. Автор завдяки залученню великого комплексу джерел із західних архівів та доробку зарубіжних вчених зумів розкрити сутність використання «закарпатського питання» у дипломатичній грі Німеччини в період кризи Чехословацької республіки. Особлива цінність цієї праці полягає у тому, що у ній детально аналізується питання про протекторат Німеччини стосовно Карпатської України. Вчений, зокрема, довів факт, що уряд А.Волошина зазнавав серйозного тиску від «січовиків»-націоналістів галицького походження: у грудні 1938 р. це навіть «грозило бути поваленим «Січчю». Далі німецький вчений констатує, що «Карпатська Січ» еволюціонувала від «вільного самооборонного об'єднання у бойову групу однієї організації», тобто ставала «українською націоналістичною гвардією» [29, с. 260]. Керівництво організації, за твердженням вченого, розвивало власні концепції, які далеко не завжди були узгоджені із

політикою уряду А.Волошина. Він однозначно стверджує, що засновником «Карпатської Січі» була саме ОУН. Інноваційним внеском Д.Злепка слід вважати його тезу про наявність в організації ОНОКС «зовнішньої» (видимої зовні) та «внутрішньої» (конспіративної) структур [29, с. 261]. Тобто організація передбачала два рівні членства – 6000 членів «зовнішньої» структури і лише 300 повноправних членів, які мали більш далекосяжну програму – здійснення «повновартісної національної революції». Така двоїстість мала місце і в ідеології «січовиків» різних рівнів. Д.Злепка резюмує: «Це подвійне існування згодом обернулось проти неї самої. Вона шкодила сама собі і не могла у грудні 1938 р. ефективно діяти назовні» [29, с. 262]. Вважаємо, що Д.Злепка значною мірою поламав ідеалізований стереотип про «Карпатську Січ», утверджений ще діаспорною історіографією. З іншого боку, слід відзначити, що Злепкові інтерпретації не віднайшли значного відгуку в українському історіографічному середовищі.

За останні два десятиліття вагомою результативністю у студіюванні історії «Карпатської Січі» відзначився львівський історик Олександр Пагіря [39–44, 58], для якого історія ОНОКС та дипломатичні аспекти становлення Карпатської України стали предметом його наукових зацікавлень.

Окресленій темі він присвятив цілий ряд науково-дослідницьких публікацій. Вершиною доробку львівського історика стала науково-популярна монографія «Карпатська Січ: військове формування Карпатської України» (2010). Книга відзначається не лише належним науково-фаховим рівнем, але і високою презентабельністю для широкої читацької аудиторії, що є вагомим чинником популяризації знань про «Карпатську Січ». Праця зорієнтована не стільки на концептуальне переосмислення, скільки на систематизацію, узагальнення та популяризацію наявного дослідницького доробку із теми. Її вихід можна трактувати як проходження сучасною українською історіографією по окресленій проблематиці певного підсумкового рубежу. Це дає підстави пропонувати систематизований й узагальнений доробок масовому читачу. Цікаво, що історик вбачає тяглість «січової» традиції на Закарпатті ще із часів Гуцульської республіки 1919 р. Вагомим інноваційним компонентом монографії О. Пагіря є деталізований аналіз системи січового вишколу [41, с. 61–70]. Слід відзначити його ґрунтовний аналіз системи озброєння, екіпірування та бойових відзнак «січовиків» (автор є спеціалістом саме із військової історії).

Слід відзначити, що і після видання науково-популярної монографії О. Пагіря продовжує активно розробляти питання військової історії Карпатської України у форматі фахових публікацій. Окремі статті історика присвячені таким аспектам як роль ОУН та окремих персоналій у подіях

1938–1939 років, роль жіноцтва в історії «Карпатської Січі», розстріл польськими військовими полонених «січовиків» у березні 1939 р. тощо. Окремо слід відзначити серію публікацій О.Пагірі про найрізноманітніші аспекти взаємин між ОНОКС та чехословацькою владою. У цій серії ми зустрічаємо ґрунтовні дослідження про співпрацю ОНОКС та влади у боротьбі з угорськими терористами [44], розброєння «січовиками» чехословацьких підрозділів в період угорської агресії березня 1939 р., [43], про еволюцію взаємин між «січовиками» та чехословацькою владою [39]. Варто наголосити, що саме ці аспекти донедавна були малодослідженим аспектом теми. Назагал цю еволюцію історик вбачає у тенденції посилення взаємної ворожнечі. Він простежив три лінії конфлікту: 1) втручання самих січовиків у сферу громадського порядку й безпеки; 2) конфліктна ситуація з приводу спроби Праги призначити чеського генерала Л. Прхалу міністром автономного уряду; 3) спроби «січовиків» заволодіти зброєю та амуніцією чехословацької жандармерії. На думку історика, збройний конфлікт між січовиками та чехословацькими військами напередодні розпаду Чехословацької Республіки був не випадковістю, а логічним підсумком ескалації таких конфліктних відносин у попередні місяці [39, с. 107]. Додамо, що чимало публікацій О.Пагірі, які присвячені міжнародно-дипломатичним чи внутрішньополітичним аспектам історії Карпатської України, (чи з військової історії загалом) істотно розширюють контекст історії ОНОКС.

Відомий дослідник історії націоналістичного підпілля Микола Посівнич у цілому ряді публікацій [45–48] досліджував такі важливі й неоднозначні аспекти теми, як участь членів ОУН у діяльності ОНОКС. У своїх статтях історик намагався підкреслити провідну роль активістів націоналістичного підпілля у творенні закарпатської парамілітарної організації. М.Посівнич визнає факт «постійного опонування» та «взаємного поборювання» між штабом організації та урядом А.Волошина [48, с. 244]. Він звернув увагу також і на суперечності між ПУН-ом та «крайовиками» у ставленні до «Карпатської Січі». Пасивну політику ПУН-у історик вважає причиною того, що із 10–12 тис. членів ОНОКС належний військовий вишкіл отримало тільки дві тисячі [48, с. 245]. М.Посівнич достатньо деталізовано характеризує військові події березня 1939 р. Його доробок із теми є цікавим насамперед тією обставиною, що це є погляд дослідника історії ОУН на історію ОНОКС. Подібне коло питань порушує також С.Адамович в оглядовій статті «Галичани в організації народної оборони «Карпатська Січ» (2020) [1].

Ще одна спроба цілісно охопити історію ОНОКС мала місце у статті київської дослідниці Ірини Краснодемської «“Карпатська Січ” в обороні

української державності» (2017) [35]. Головний акцент авторка робить на аналізі організаційної структури; значну увагу вона також приділяє підрозділам «Жіночої Січі» [35, с. 250–252]. Суто військові аспекти угорської окупації Карпатської України проаналізовані у статті І. Гапоненко-Товт [21]. Історія ОНОКС досліджувалася і у дисертаційному форматі. Тут насамперед слід згадати дисертаційне дослідження та ряд наукових публікацій Івана Буковського «Утворення і діяльність військових формувань Карпатської України (1938–1939)» (2004) [5–7, 14]. Слід згадати, що схематично-оглядові виклади історії ОНОКС неодноразово мали місце і в рамках широких узагальнюючих синтезів як військової історії, так і історії Закарпатського краю. Так, достатньо відоме в Україні популярне видання «Історія українського війська» (1996) містить нарис Степана Росохи «Військо Закарпатської України» [30, с. 468–481]. Дослідники Валерій Капелюшний та Юрій Каліберда в рамках спеціалізованої статті дослідили участь жіноцтва у структурі та діяльності «Карпатської Січі» [31].

Як бачимо, тематика історії ОНО «Карпатська Січ» на сучасному історіографічному етапі ще далеко не вичерпана. Достатньо дискусійною залишається проблема взаємовідносин між місцевим населенням Карпатської України та прибулими із Східної Галичини та еміграції радикалами-націоналістами. Якщо раніше домінувала думка про їхню органічну співпрацю, то на сьогодні частина дослідників (наприклад, Н.Василина) твердить про те, що ідея соборності Української держави «не підтримувалася простим народом краю, лише політичною елітою». Цілком очевидно, що на майбутніх дослідників теми чекає з'ясування ще багатьох дискусійних та маловивчених питань.

Висновки. Українська історична наука упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століть накопичила значний досвід студіювання історії ОНО «Карпатська Січ». У ній ми простежуємо істотну трансформацію концептуальних оцінок цього процесу. Радянське історіописання, яке оцінювало події та процеси, пов'язані із цією організацією, крізь призму оціночних суджень «політичного авантюризму» й «прислужництва українському буржуазному націоналізму» на сьогодні вже цілком втратило свою наукову актуальність. Українські історики діаспори і, деякою мірою, незалежної України утверджували ідеалізований та романтизований образ історії ОНОКС як прояву національно-визвольних змагань. Цей образ не передбачав аналізу усіх складностей та суперечностей згаданих процесів й не спонукав до глибоких рефлексій над дискусійними питаннями. Такий образ на рівні популярної історії, публіцистики та комеморативних практик залишається достатньо живучим і на сьогоднішній час. Проте більшість сучасних українських вчених, що спеціалізуються на студіюванні теми

військово-мілітарних аспектів становлення Карпатської України, зуміли подолати цю ідеалізацію; для них характерний доволі критичний та виважений підхід до оцінок дискусійних і суперечливих питань. На сьогодні спостерігаємо спроби переосмислити історію «Карпатської Січі» з урахуванням усіх суперечливих та дискусійних моментів. Проте, повноцінної наукової дискусії істориків у цьому тематичному спектрі наразі не спостерігаємо.

На сьогодні можемо констатувати достатньо добрий стан вивчення тематики ОНО «Карпатська Січ» на подієво-фактуальному рівні. Проте, у студіюванні окремих аспектів тематики потенціал для майбутніх дослідників залишається ще вагомим. Дана тематика на майбутнє потребує не лише ще більш поглибленого вивчення дискусійних аспектів, але й подальшої популяризації.

Література:

1. Адамович С. Галичани в організації народної оборони «Карпатська Січ» // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. Вип. 52. С. 145–152.
2. Білак С. Антинародна діяльність уряду так званої Карпатської України // Український історичний журнал. 1972. № 5. С. 31–40.
3. Білак С. Народ за ними не пішов. Ужгород, 1981. 167 с.
4. Букович Д. Павутиння омани. Ужгород, 1974. 97 с.
5. Буковський І. В. Карпатська Січ: від парамілітарного формування – до національної армії // Держава та армія. 2013. № 752. С. 45–49.
6. Буковський І. Славна сторінка в історії українського народу (Карпатська Січ – захисник незалежності Карпато-Української держави: 1938–1939 рр.): Навчальний посібник. Ужгород–Львів, 2002. 60 с.
7. Буковський І. Утворення і діяльність військових формувань Карпатської України (1938–1939 рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2004. 156 с.
8. Васирина Н. Сучасна українська історіографія про Карпатську Україну в міжнародних відносинах напередодні Другої світової
9. Вегеш М. До питання про виникнення та діяльність Організації Народної Оборони Карпатська Січ (1938–1939 рр.). Науковий збірник Товариства «Просвіта» в Ужгороді. Ужгород, 1996. С. 147–159.
10. Вегеш М. Карпатська Січ: сторінки історії (1938–1939 рр.). Ужгород, 1996. 23 с.
11. Вегеш М. Карпатська Україна. Документи і факти. Ужгород: Карпати, 2004. 431 с.
12. Вегеш М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення : навч. посіб. Ужгород: Карпати, 2008. 256 с.
13. Вегеш М. Політична історія Закарпаття крізь призму українського державотворення. 1918–1950. Одеса, 2022. 834 с.

14. Вегеш М., Буковський І. Славна сторінка в історії українського народу. Карпатська Січ – захисник незалежності Карпато-Української держави (1938–1939 рр.). Ужгород–Львів, 2002. 112 с.
15. Вегеш М., Вегеш І., Палінчак М., Голонич Я. Карпатська Україна в центрально-європейській політичній кризі напередодні Другої світової війни. Фермонт, США, 2020. 272 с.
16. Вегеш М., Задорожний В. Велич і трагедія Карпатської України. Ужгород, 1993. 158 с.
17. Вегеш М., Федака С. Державотворчі процеси у Карпатській Україні (1938–1939). Хронологія подій. Бібліографія. Ужгород, 2021. 437 с.
18. Вегеш, М. Федака, С. Міщанин, В. Карпатська Україна: історія та сучасність. Ужгород: Видавництво «Гражда», 2015. 360 с.
19. Вегеш М., Чаварга А. В обороні Карпатської України: Карпато-Українська держава та світове українство (1938–1939) / Перекл. із чеської Н. Петріца. Ужгород, 2021. 378 с.
20. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення: монографія. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2021. 372 с.
21. Гапоненко-Товт І. Окупація Карпатської України військами Угорщини (листопад 1938 – березень 1939 рр.) // Carpatica-Карпатика. Ужгород: УжНУ, 2003. Вип. 24. С. 141–157.
22. Данилюк Д. Карпатська Україна в українській історіографії // Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді. Річ. IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 42–47.
23. Данилюк Д. Українська історіографія історії Закарпаття 1919–1945 рр. // Карпатська Україна і Августин Волошин. Ужгород, 1995. С. 97–109.
24. Делеган М., Довганич О., Хланта О. Карпатська Україна, Карпатська Січ і ОУН в документах // Вони боронили Карпатську Україну. Ужгород, 2002. С. 564–614.
25. Довганич О. Від Карпатської України до незалежної України: Історичні постаті та події. Ужгород: Карпати, 2005. 224 с.
26. Довганич О. Закарпатські добровольці: Нариси з історії та бойового шляху. Ужгород: Карпати, 1998. 256 с.
27. Довганич О. Карпатська Січ: Історичні нариси. Ужгород: Карпати, 1999. 198 с.
28. Довганич О. Карпатська Україна: Документи і матеріали. Ужгород: Карпати, 2002. 312 с.
29. Злепко Д. Українське питання у 1938–1939 роках і Третій Райх // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Праці історико-філософської секції. Львів, 1994. Т. 228 (CCXXVIII). С. 249–309.
30. Історія українського війська (1917–1995) / За ред. Я. Дашкевича. Львів: Світ, 1996. 840 с.
31. Капелюшний В., Каліберда Ю. Жіноча Січ у визвольних змаганнях 1938–1939 рр. на Закарпатті: відоме і маловідоме // Етнічна історія народів Європи, 2024. Вип. 74. С. 196–202.
32. Карпатська Січ: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-й річниці Карпатської Січі / за ред. В. Худанича. Ужгород: МПП «Гражда», 1996. 252 с.
33. Карпатська Україна і Августин Волошин. Матеріали міжнародної наукової конференції. Ужгород, 1995. 360 с.

34. Карпатська Україна і Карпатська Січ. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Ужгород, 1999. 130 с.
35. Краснодемська І. «Карпатська Січ» в обороні української державності // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Вип. 53. С. 246–257.
36. Куций І. Роль «Карпатської Січі» у становленні української державності на Закарпатті // Українська наука: минуле, сучасне і майбутнє. Щорічник. Тернопіль: Економічна думка, 1998. С. 40–45.
37. Марценюк Р. Історіографія відродження українства на Закарпатті в 1918–1939 роках // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/11/articles/13.pdf>
38. Мищак І. Закарпаття напередодні Другої світової війни у працях сучасних українських істориків // Історіографічні дослідження в Україні. Том 19. 2008. С. 410–421.
39. Пагіря О. Від співпраці до ворожнечі: протистояння Карпатської Січі та чехословацьких органів безпеки (1938–1939) // Україна: культурна спадщина... Львів, 2020. Вип. 33. С. 90–110.
40. Пагіря О. Зовнішньополітичні маневри уряду Карпатської України в умовах угорської агресії (середина березня 1939 р.) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. 2019. Вип. 2 (41). С. 8–19.
41. Пагіря О. Карпатська Січ: військове формування Карпатської України. Київ: Темпора, 2010. 152 с.
42. Пагіря О. Мілітаризація жіноцтва: створення та діяльність Жіночої Січі // Новітня доба, 2025. Вип. 13. С. 125–139.
43. Пагіря О. Роззброєння членами Карпатської Січі чехословацьких військ... // Проблеми гуманітарних наук. 2019. № 2 (44). С. 121–146.
44. Пагіря О. Співпраця чехословацьких військових і «Карпатської Січі» у протидії диверсійним акціям Польщі й Угорщини проти Карпатської України (1938–1939) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 32. Львів, 2019. С. 97–112.
45. Посівнич М. Діяльність розвідувального відділу Карпатської Січі в 1938–1939 рр. // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2003. Вип. 38. С. 295–310.
46. Посівнич М. Карпатська Січ як військова організація // Літопис УПА. Нова серія. Торонто–Львів, 2012. Т. 9. С. 55–78.
47. Посівнич М. Карпатська Україна і Карпатська Січ у визвольному русі 1938–1939 рр. // Український націоналізм: історія та ідеї. Львів, 2010. С. 145–162.
48. Посівнич М. Участь членів ОУН у Карпатській Січі // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2002. Вип. 37. С. 312–328.
49. Співак Б. Нариси історії революційної боротьби трудящих Закарпаття в 1930–1945 рр. Львів, 1963. 327 с.
50. Стерчо П. Карпато-українська держава: до історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. Львів: За вільну Україну, 1994. XXXI, 288 с.
51. Стерчо П. Карпатська Січ і український націоналістичний рух. [Електронний ресурс] URL: <https://1939.in.ua/statti/petro-stercho-karpatska-sich-i-ukrajinskyj-natsionalistychnyj-ruk>
52. Фенич В. Образ Карпатської України та Августина Волошина на сторінках сучасних шкільних підручників з історії і загальних наративів з історії України та Європи // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». Вип. 2 (51). 2024. С. 88–111.

53. Ухач В. Діяльність автономного уряду А. Волошина: досягнення та прорахунки (інтерпретації сучасних істориків) // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. 29–30 квітня 2016 р., м. Дніпропетровськ. Ч. II. Дніпропетровськ, 2016. С. 120–122.

54. Ухач В. «Одноденна» держава. Події в Підкарпатській Русі, Карпатській Україні як історіографічна проблема (вибрані аспекти) // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. Вип. 1 (11). К., 2016.

55. Ухач В. Правотворча діяльність уряду А. Волошина: сучасний історіографічний дискурс // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Тернопіль, 2016. С. 213–216.

56. Шляхом до щастя. Нариси історії Закарпаття. Ужгород, 1973. 288 с.

57. Якимович Б. Карпатська Україна та її Збройні Сили – Карпатська Січ (1938–1939 рр.) // Шляхом перемоги. 1993. 13 березня.

58. Pahiria O. The problem of Polish military's complicity in the execution of Carpathian Sich members on the Veretskyi Pass in March of 1939 // *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk*, 2024. Вип. 33. С. 166–180.

References:

1. Adamovych, S. (2020). Halychany v orhanizatsii narodnoi oborony "Karpatska Sich" [Galicians in the organization of people's defense "Carpathian Sich"]. *Aktualni problemy vdoshkonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy*, 52, 145–152. Ivano-Frankivsk: DVNZ "Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka" [in Ukrainian].

2. Bilak, S. (1972). Antynarodna diialnist uriadu tak zvanoi Karpatskoi Ukrainy [Anti-people activities of the government of the so-called Carpathian Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 31–40 [in Ukrainian].

3. Bilak, S. (1981). Narod za nymy ne pishov [People did not follow them]. Uzhhorod: [no publisher specified], 167 s. [in Ukrainian].

4. Bukovych, D. (1974). Pavutyennia omany [Spider's web of delusions]. Uzhhorod: [no publisher specified], 97 s. [in Ukrainian].

5. Bukovskyi, I. V. (2013). Karpatska Sich: vid paramilitarnogo formuvannia – do natsionalnoi armii [Carpathian Sich: from paramilitary formation to national army]. *Derzhava ta armii*, 752, 45–49 [in Ukrainian].

6. Bukovskyi, I. (2002). Slavna storinka v istorii ukrainskoho narodu (Karpatska Sich – zakhysnyk nezalezhnosti Karpato-Ukrainskoi derzhavy: 1938–1939 rr.): Navchalnyi posibnyk [A glorious page in the history of the Ukrainian people (Carpathian Sich – defender of the independence of the Carpatho-Ukrainian state: 1938–1939): Textbook]. Uzhhorod–Lviv: [no publisher specified], 60 s. [in Ukrainian].

7. Bukovskyi, I. (2004). Utvorennia i diialnist viiskovykh formuvan Karpatskoi Ukrainy (1938–1939 rr.): dysertatsiia na здобuttia naukovoho stupenia kandydata istorychnykh nauk [Formation and activity of military formations of Carpathian Ukraine (1938–1939): Dissertation for the degree of Candidate of Historical Sciences]. Lviv: Natsionalnyi universytet "Lvivska politekhnika", 156 s. [in Ukrainian].

8. Vasylina, N. (n.d.). Suchasna ukrainska istoriografiia pro Karpatsku Ukrainu v mizhnarodnykh vidnosynakh naperedodni Druhoi svitovoi viiny [Modern Ukrainian historiography on Carpathian Ukraine in international relations on the eve of World War II]. Retrieved from (vmv.kymu.edu.ua in Bing) [in Ukrainian].

9. Vegesh, M. (1996). Do pytannia pro vynyknennia ta diialnist Orhanizatsii Narodnoi Oborony Karpatska Sich (1938–1939 rr.) [On the issue of the emergence and activity of the Organization of People's Defense Carpathian Sich (1938–1939)]. *Naukovyi zbirnyk Tovarystva "Prosvita" v Uzhhorodi*, 147–159. Uzhhorod: [no publisher specified] [in Ukrainian].
10. Vegesh, M. (1996). Karpatska Sich: storinky istorii (1938–1939 rr.) [Carpathian Sich: Pages of history (1938–1939)]. Uzhhorod: [no publisher specified], 23 s. [in Ukrainian].
11. Vegesh, M. (2004). Karpatska Ukraina. Dokumenty i fakty [Carpathian Ukraine: Documents and facts]. Uzhhorod: Karpaty, 431 s. [in Ukrainian].
12. Vegesh, M. (2008). Karpatska Ukraina v konteksti ukrainskoho derzhavotvorennia: Navchalnyi posibnyk [Carpathian Ukraine in the context of Ukrainian state formation: Textbook]. Uzhhorod: Karpaty, 256 s. [in Ukrainian].
13. Vegesh, M. (2022). Politychna istoriia Zakarpattia kriz prizmu ukrainskoho derzhavotvorennia. 1918–1950 [Political history of Zakarpattia through the prism of Ukrainian state-building. 1918–1950]. Odesa: [no publisher specified], 834 s. [in Ukrainian].
14. Vegesh, M., Bukovskyi, I. (2002). Slavna storinka v istorii ukrainskoho narodu. Karpatska Sich – zakhysnyk nezalezhnosti Karpato-Ukrainskoi derzhavy (1938–1939 rr.) [A glorious page in the history of the Ukrainian people. Carpathian Sich – defender of the independence of the Carpatho-Ukrainian state (1938–1939)]. Uzhhorod–Lviv: [no publisher specified], 112 s. [in Ukrainian].
15. Vegesh, M., Vegesh, I., Palinchak, M., Holonych, Y. (2020). Karpatska Ukraina v tsentralno-ievropeiskii politychnii kryzi naperedodni Druhoi svitovoi viiny [Carpathian Ukraine in the Central European political crisis on the eve of World War II]. Fermont, USA: [no publisher specified], 272 s. [in Ukrainian].
16. Vegesh, M., Zadorozhny, V. (1993). Velych i trahediia Karpatskoi Ukrainy [Greatness and tragedy of Carpathian Ukraine]. Uzhhorod: [no publisher specified], 158 s. [in Ukrainian].
17. Vegesh, M., Fedaka, S. (2021). Derzhavotvorchy protsesy u Karpatskii Ukraini (1938–1939). Khronolohiia podii. Bibliografiia [State-building processes in Carpathian Ukraine (1938–1939). Chronology of events. Bibliography]. Uzhhorod: [no publisher specified], 437 s. [in Ukrainian].
18. Vegesh, M., Fedaka, S., Mishchanyn, V. (2015). Karpatska Ukraina: istoriia ta suchasnist [Carpathian Ukraine: History and modernity]. Uzhhorod: Vydavnytstvo "Grazhda", 360 s. [in Ukrainian].
19. Vegesh, M., Chavarga, A. (2021). V oboroni Karpatskoi Ukrainy: Karpato-Ukrainska derzhava ta svitove ukraintstvo (1938–1939) [Defending Carpathian Ukraine: Carpatho-Ukrainian statehood and the global Ukrainian community (1938–1939)]. Uzhhorod: [no publisher specified], 378 s. [in Ukrainian].
20. Vidnyanskyi, S. V., Vegesh, M. M. (2021). Ahustyn Voloshyn i Karpatska Ukraina v istorii ukrainskoho derzhavotvorennia: Monohrafiia [Augustyn Voloshyn and Carpathian Ukraine in the history of Ukrainian statehood: Monograph]. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 372 s. [in Ukrainian].
21. Haponenko-Tovt, I. (2003). Okupatsiia Karpatskoi Ukrainy viiskamy Uhorshchyny (lystopad 1938 – berezen 1939 rr.) [Occupation of Carpathian Ukraine by Hungarian troops (November 1938 – March 1939)]. *Carpatica-Karpatyka*, 24, 141–157. Uzhhorod: UzhNU [in Ukrainian].

22. Danyliuk, D. (2000). Karpatska Ukraina v ukrainskii istoriografii [Carpathian Ukraine in Ukrainian historiography]. *Naukovyi zbirnyk Tovarystva "Prosvita" v Uzhhorodi*, IV (XVIII), 42–47. Uzhhorod: [no publisher specified] [in Ukrainian].
23. Danyliuk, D. (1995). Ukrainska istoriografiia istorii Zakarpattia 1919–1945 rr. [Ukrainian historiography of the history of Zakarpattia 1919–1945]. *Karpatska Ukraina i Ahustyn Voloshyn*, 97–109. Uzhhorod: [no publisher specified] [in Ukrainian].
24. Delehan, M., Dovhanich, O., Khlanta, O. (2002). Karpatska Ukraina, Karpatska Sich i OUN v dokumentakh [Carpathian Ukraine, Carpathian Sich and OUN in documents]. *Vony boronyly Karpatsku Ukrainu*, 564–614. Uzhhorod: [no publisher specified] [in Ukrainian].
25. Dovhanich, O. (2005). Vid Karpatskoi Ukrainy do nezalezhnoi Ukrainy: Istorychni postati ta podii [From Carpathian Ukraine to independent Ukraine: Historical figures and events]. Uzhhorod: Karpaty, 224 s. [in Ukrainian].
26. Dovhanich, O. (1998). Zakarpatski dobrovoltsi: Narysy z istorii ta boiovoho shliakhu [Transcarpathian volunteers: Essays on history and combat path]. Uzhhorod: Karpaty, 256 s. [in Ukrainian].
27. Dovhanich, O. (1999). Karpatska Sich: Istorychni narysy [Carpathian Sich: Historical essays]. Uzhhorod: Karpaty, 198 s. [in Ukrainian].
28. Dovhanich, O. (2002). Karpatska Ukraina: Dokumenty i materialy [Carpathian Ukraine: Documents and materials]. Uzhhorod: Karpaty, 312 s. [in Ukrainian].
29. Zlepko, D. (1994). Ukrainske pytannia u 1938–1939 rokakh i Tretii Raikh [The Ukrainian question in 1938–1939 and the Third Reich]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka. Pratsi istoriko-filosofskoi sekti*, 228, 249–309. Lviv: [no publisher specified] [in Ukrainian].
30. Istoriia ukrainskoho viiska (1917–1995) [History of the Ukrainian army (1917–1995)]. (1996). Ed. by Ya. Dashkevych. Lviv: Svit, 840 s. [in Ukrainian].
31. Kapeliushnyi, V., Kaliberda, Yu. (2024). Zhinocha Sich u vyzvolnykh zmahanniakh 1938–1939 rr. na Zakarpatti: vidome i malovidome [Women's Sich in the liberation struggle of 1938–1939 in Transcarpathia: known and little-known]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 74, 196–202 [in Ukrainian].
32. Karpatska Sich: Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 56-ii richnytsi Karpatskoi Sichi [Carpathian Sich: Materials of the scientific-practical conference dedicated to the 56th anniversary of Carpathian Sich]. (1996). Ed. V. Khudanych. Uzhhorod: MPP "Grazhda", 252 s. [in Ukrainian].
33. Karpatska Ukraina i Ahustyn Voloshyn. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii [Carpathian Ukraine and Augustyn Voloshyn. Materials of the international scientific conference]. (1995). Uzhhorod: [no publisher specified], 360 s. [in Ukrainian].
34. Karpatska Ukraina i Karpatska Sich. Materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Carpathian Ukraine and Carpathian Sich. Materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference]. (1999). Uzhhorod: [no publisher specified], 130 s. [in Ukrainian].
35. Krasnodemska, I. (2017). "Karpatska Sich" v oboroni ukrainskoi derzhavnosti ["Carpathian Sich" in defense of Ukrainian statehood]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia istorichna*, 53, 246–257 [in Ukrainian].
36. Kutsyi, I. (1998). Rol "Karpatskoi Sichi" u stanovlenni ukrainskoi derzhavnosti na Zakarpatti [The role of "Carpathian Sich" in the formation of Ukrainian statehood in

Transcarpathia]. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne i maibutnie*. Shchorichnyk, 40–45. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].

37. Martsenyuk, R. (2001). Istoriohrafiiia vidrozhennia ukraintstva na Zakarpatti v 1918–1939 rokakh [Historiography of the revival of Ukrainian identity in Transcarpathia, 1918–1939]. Retrieved from <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2001/11/articles/13.pdf> [in Ukrainian].

38. Myshchak, I. (2008). Zakarpattia naperedodni Druhoi svitovoi viiny u pratsakh suchasnykh ukrainskykh istorykiv [Transcarpathia on the eve of World War II in works of contemporary Ukrainian historians]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*, 19, 410–421 [in Ukrainian].

39. Pahiria, O. (2020). Vid spivpratsi do vorozhnechi: protystoiannia Karpatskoi Sichi ta chekhoslovatskykh orhaniv bezpeky (1938–1939) [From cooperation to hostility: confrontation between Carpathian Sich and Czechoslovak security bodies (1938–1939)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 33, 90–110. Lviv [in Ukrainian].

40. Pahiria, O. (2019). Zovnishnopolitychni manevry uriadu Karpatskoi Ukrainy v umovakh uhorskoj ahresii (seredyna bereznia 1939 r.) [Foreign policy manoeuvres of the Carpathian Ukraine government in conditions of Hungarian aggression (mid March 1939)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia: Istoriiia*, 2(41), 8–19 [in Ukrainian].

41. Pahiria, O. (2010). Karpatska Sich: viiskove formuvannia Karpatskoi Ukrainy [Carpathian Sich: Military formation of Carpathian Ukraine]. Kyiv: Tempora, 152 s. [in Ukrainian].

42. Pahiria, O. (2025). Militarizatsiia zhinotstva: stvorennia ta diialnist Zhinochoi Sichi [Militarization of women: creation and activity of Women's Sich]. *Novitnia doba*, 13, 125–139 [in Ukrainian].

43. Pahiria, O. (2019). Rozzbroiennia chlenamy Karpatskoi Sichi chekhoslovatskykh viisk [Disarmament of Czechoslovak troops by members of Carpathian Sich]. *Problemy humanitarnykh nauk*, 2(44), 121–146 [in Ukrainian].

44. Pahiria, O. (2019). Spivpratsia chekhoslovatskykh viiskovykh i "Karpatskoi Sichi" u protydii dyversiinym aktsiiam Polshchi y Uhorschchyny proty Karpatskoi Ukrainy (1938–1939) [Cooperation of Czechoslovak military and "Carpathian Sich" in countering sabotage actions of Poland and Hungary against Carpathian Ukraine (1938–1939)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 32, 97–112. Lviv [in Ukrainian].

45. Posivnych, M. (2003). Diialnist rozviduvalnoho viddilu Karpatskoi Sichi v 1938–1939 rr. [Activities of the intelligence department of Carpathian Sich in 1938–1939]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*, 38, 295–310 [in Ukrainian].

46. Posivnych, M. (2012). Karpatska Sich yak viiskova orhanizatsiia [Carpathian Sich as a military organization]. *Litopys UPA. Nova seriiia*, 9, 55–78. Toronto–Lviv [in Ukrainian].

47. Posivnych, M. (2010). Karpatska Ukraina i Karpatska Sich u vyzvolnomu rusi 1938–1939 rr. [Carpathian Ukraine and Carpathian Sich in the liberation movement 1938–1939]. *Ukrainskyi natsionalizm: istoriia ta idei*, 145–162. Lviv [in Ukrainian].

48. Posivnych, M. (2002). Uchast chleniv OUN u Karpatskii Sichi [Participation of OUN members in Carpathian Sich]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna*, 37, 312–328 [in Ukrainian].

49. Spivak, B. (1963). Narysy istorii revoliutsiinoi borotby trudiashchykh Zakarpattia v 1930–1945 rr. [Essays on the history of revolutionary struggle of Transcarpathian workers, 1930–1945]. Lviv: [no publisher specified], 327 s. [in Ukrainian].

50. Stercho, P. (1994). Karpato-ukrainska derzhava: do istorii vyzvolnoi borotby karpatskykh ukrainsiv u 1919–1939 rokakh [Carpatho-Ukrainian state: Towards a history of the liberation struggle of Carpathian Ukrainians, 1919–1939]. Lviv: Za vilnu Ukrainu, XXXI, 288 s. [in Ukrainian].
51. Stercho, P. (n.d.). Karpatska Sich i ukrainskyi natsionalistychnyi rukh [Carpathian Sich and the Ukrainian nationalist movement]. Retrieved from <https://1939.in.ua/statti/petro-stercho-karpatska-sich-i-ukrajinskyj-natsionalistychnyj-rukh> [in Ukrainian].
52. Fenich, V. (2024). Obraz Karpatskoi Ukrainy ta Ahustyna Voloshyna na storinkakh suchasnykh shkilnykh pidruchnykiv z istorii i zahalnykh naratyviv z istorii Ukrainy ta Yevropy [The image of Carpathian Ukraine and Augustyn Voloshyn in modern school history textbooks and general narratives of Ukrainian and European history]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya "Istoriia"*, 2(51), 88–111 [in Ukrainian].
53. Uhach, V. (2016). Diialnist avtonomnoho uriadu A. Voloshyna: dosiahnennia ta prorakhunky (interpretatsii suchasnykh istorykiv) [The activity of A. Voloshyn's autonomous government: achievements and miscalculations (interpretations of contemporary historians)]. *Ukraina v humanitarno-sotsialno-ekonomichnykh vymiriakh. Materialy vseukrainskoi naukovoï konferentsii*, April 29–30, 2016, Dnipropetrovsk, II, 120–122. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
54. Uhach, V. (2016). "Odnodenna" derzhava. Podii v Pidkarpatskii Rusi, Karpatskii Ukraini yak istoriografichna problema (vybrani aspekty) ["One-day" state. Events in Subcarpathian Rus, Carpathian Ukraine as a historiographical problem (selected aspects)]. *Viiskovo-istorychnyi meridian. Elektronnyi naukovyi fakhovyi zhurnal*, 1(11). Kyiv [in Ukrainian].
55. Uhach, V. (2016). Pravotvorcha diialnist uriadu A. Voloshyna: suchasnyi istoriografichnyi dyskurs [Legislative activity of A. Voloshyn's government: contemporary historiographical discourse]. *Ukraina v umovakh reformuvannia pravovoi systemy: suchasni realii ta mizhnarodnyi dosvid*, 213–216. Ternopil [in Ukrainian].
56. Shliakhom do shchastia. Narysy istorii Zakarpattia [Path to happiness. Essays on the history of Transcarpathia]. (1973). Uzhhorod: [no publisher specified], 288 s. [in Ukrainian].
57. Yakymovych, B. (1993). Karpatska Ukraina ta yii Zbroini Syly – Karpatska Sich (1938–1939 rr.) [Carpathian Ukraine and its Armed Forces – Carpathian Sich (1938–1939)]. *Shliakhom peremohy*, March 13, 1993 [in Ukrainian].
58. Pahiria, O. (2024). The problem of Polish military's complicity in the execution of Carpathian Sich members on the Veretskyi Pass in March of 1939. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk*, 33, 166–180 [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 15.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.03.2026